ANADOLU'DA AKKOYUNLU KÜLTÜR MİRASI: TARİHİ ESERLER

Hamza KELEŞ[*]

ÖZET

Akkoyunlular, 14. ve 16. yüzyıllar arasında Anadolu'nun doğusunda yaşamış bir Türkmen devletidir. Bu devlet, hâkim olduğu bölgelerde birçok kültürel miras bırakmış ve Anadolu'nun Türkleşmesinde önemli katkı sağlamıştır. Bu çalışmada, Anadolu'da Akkoyunlu Türkmenlerince yapılmış dinî, sosyal, kültürel ve bayındırlık alanlarındaki tarihî eserler ve kurumlar incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Akkoyunlu Devleti, Akkoyunlu Türkmenleri, Tarihî eserler, Kültür mirası, Vakıf kurumları, Türkleşme.

ABSTRACT

Aqqoyunlu State is a Turkoman State that lived in the east part of Anatolia in XIV and XVI th centuries. This State left a lot of cultural heritage in its sovereignty regions and has great contribution to Turkicization of Anatolia. In this study, the historical monuments that were made by Aqqoyunlu Turkoman in Anatolia in religious, social, cultural and prosperity areas are examined.

Key concepts: Aqqoyunlu State, Aqqoyunlu Turkomans, the historical monuments, Cultural heritage, the foundation institutions, Turkicization.

Giriş

Oğuzların Bayındır boyuna mensup Türkmenler Anadolu'nun doğusunda Akkoyunlu Devleti'ni kurmuşlardır. Devletin kurucusu Kara Yülük adıyla meşhur olan Kara Osman Beydir (Uzunçarşılı, 1984: 188).

Akkoyunlu Türkmenleri, 13. yüzyılın sonlarına doğru İlhanlı hükümdarı Argun Han (1284-1291) zamanında Horasan'dan Azerbaycan'a gelmişler, 14. yüzyılın sonlarında da Azerbaycan, Harput ve Diyarbakır arasındaki bölgede yerleşmişlerdir. O tarihlerde bu aşiretin reisi Tur Ali Bey oğlu Kutluğ Bey ve daha sonra yerine geçen onun oğlu Ahmet Beydi (Uzunçarşılı, 1984: 188). Devletin asıl kurucusu olan Kara Osman, Ahmet Bey'in kardeşidir. İlk önce Diyarbakır havalisini yurt tuttuğunu gördüğümüz Akkoyunlular,(Yinanç, 1993: 254) daha Kara Yülük Osman Bey zamanında Anadolu'nun doğusunda Urfa, Erzincan, Bayburt,(Barbaro, 2005: 80-81) Tercan, Kemah, Şarki Karahisar, Harput, Mardin ve Erzurum gibi şehirleri ele geçirmişlerdi (Sümer, 1989: 271). Akkoyunlu hanedan üyeleri bir taraftan taht mücadeleleri, bir taraftan da Karakoyunlularla giriştikleri amansız mücadelelere rağmen Doğu Anadolu'daki hâkimiyetlerini pekiştirmişler, devletlerini kuvvetlendirmişlerdir (Uzunçarşılı, 1984: 189-196). Akkoyunlular'ın en meşhur ve en dirayetli hükümdarı olan Uzun Hasan, Anadolu'nun doğu kısımlarını (Diyarbakır, Hısnı Keyfa, Bayburt, Harput, Urfa, Şebinkarahisar, Ahlat ve Cezire yöreleri ile Muş ve Bitlis'i), Irak-ı Arap ve Irak-ı Acem'i, İran'ı ve Horasan'a kadar olan yerleri zaptederek büyük ve teşkilatlı bir devlet kurmuştur (Uzunçarşılı, 1984: 190-191). Fakat Akkoyunluların Osmanlılarla yaptığı Otlukbeli Savaşı'nda (1473) yenilmesi, iç karışıklıklar, taht mücadeleleri ve diğer devletlerin baskısı bu devletin zayıflamasına sebep olmuştur. Özellikle 1490 yılından sonra eski kuvvet ve gücünü kaybeden Akkoyunlu Devleti'ne İran'da Şah İsmail tarafından kurulmuş Safevi Devleti tarafından son verilmiştir (1502) (Uzunçarşılı, 1984: 197). Akkoyunlular, ilk olarak Diyarbakır'ı kendilerine başkent yapmışlar 1469'dan sonra ise devlet merkezini Tebriz'e nakletmişlerdir (Yinanç, 1993: 260).

14. yüzyılın ilk yarısından 16. yüzyılın ilk çeyreğine kadar Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerinde hüküm sürmüş Akkoyunlu Devleti ve hanedan üyeleri, Anadolu'da bazıları günümüze kadar ulaşabilmiş birçok kültürel miras bırakmışlardır. Akkoyunlulardan kalan bu kültür mirası kabaca üç başlık halinde toplanabilir:

[*] Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü, Tarih Eğitimi Anabilim Dalı

a. Hasan Padişah Kanunları
b. Akkoyunlu saraylarında hanedan üyeleri tarafından himaye, teşvik ve yardım gören ilim adamları ve bu kişilerin yazdıkları eserler.
c. Akkoyunlu Devleti zamanında gerek hânedan üyeleri, gerekse halk tarafından oluşturulan tarihi yapılardır.

a-) Hasan Padişah Kanunları:

Uzun Hasan, ülkesinin sınırlarını genişletmekle kalmamış aynı zamanda ülkenin iyi idare edilebilmesi için arazi teşkilatı, vergiler ve tımarlı sipahiler hakkında kendi adını taşıyan ve Hasan Padişah Kanunları diye meşhur olan Kanunnâme-i Hasan Bey'i tertip etmiştir (Hınz, 1992: 88). Bu kanunlar, Osmanlıların bölgeyi fethinden sonra 1540 tarihine kadar bazı yerlerde aynen, bazı yerlerde de küçük değişiklikler yapılarak uygulanmıştır (Barkan, 1980: 546-547). Ayrıca Safeviler de, 16. yüzyılda kendi hâkimiyet sahalarında Uzun Hasan'ın kanunlarını geçerli kılmışlardır. Uzun Hasan Beyin Kanunnâmesi, Akkoyunlu Türkmen Devleti'nin İslam malî hukuk tarihine yaptığı önemli bir katkı olmuştur (Sümer, 1989: 274).

b-) Akkoyunlu Saraylarında Hanedan Üyeleri Tarafından Himaye, Teşvik ve Yardım Gören İlim Adamları ve Bu Kişilerin Yazdıkları Eserler:

Akkoyunlu hanedan üyeleri, giriştikleri bazı uzun mücadeleler yanında kendi saraylarını ve başkentlerini bir ilim muhiti haline getirmekten geri durmamışlardı. Uzun Hasan Bey, Akkoyunlu Devleti'nde kuvvetli bir idare ve askerlik teşkilatı kurduğu gibi ülkesinde ilim ve fennin yayılmasına da önem vermiştir. Bu yüzden Anadolu, Irak, İran, Maveraünnehir ve Türkistan'ın âlim, şair, din adamı, edip ve müverrihlerini davet ederek bol hediye ve ihsanlarla onları etrafında toplamış ve sarayında himaye etmişti (Uzunçarşılı, 1984: 224). Zamanının en önemli astronomi bilgini Ali Kuşçu, Mevlana Mahmud Şarihi, Şirazlı Mehmed Münşi, fıkıh âlimi İmam Ali, Timuroğlu Ebu Said'in hattatı Nişaburlu Abdülhay, tarihçi olan Ebu Bekr-i Tihranî (Tahranlı Mevlana Ebu Bekir) Uzun Hasan'ın sarayında himaye gören önemli kişilerdi (Hınz, 1992: 88). Ebu Bekr-i Tihrani Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan adına *Kitab-ı Diyarbekriyye* adlı tarih kitabını yazmıştır (Tihranî, 2001: 1-9).[1] Yine ilim adamlarından *Ahlâk-ı Celalî* yazarı edip ve Kadı Celalüddin Devvanî, riyaziyatçı olan Mahmud Can, âlim ve edip Kadı Mesihüddin İsa Savcı, sonradan Osmanlı hizmetine giren ve *Heşt Bihişt* adlı eserin yazarı İdris-i Bitlisî Uzun Hasan'ın sarayında yetişmiş kişilerdendi (Uzunçarşılı, 1984: 225).

Uzun Hasan'ın oğlu Yakup Han da babasının yolundan giderek âlimlere ve şairlere değer vermiş, onları himaye etmiş, ülkesinde ilim ve kültürün gelişmesine katkıda bulunmuştur. Yakup Bey tarafından korunan ve onun tarihçisi olan Fazlullah ibn-i Ruzbehan Huncî İsfahanî tarafından yazılan *Tarih-i Âlem Arâ-yı Eminî* adlı eser, Akkoyunlulardan zamanımıza kalan önemli tarih ve kültür eserlerinden biridir (İsfahanî, 1382) Yine İran şairlerinden Şirazlı Baba Figanî ile usta bir nazım ve hattat üstadı, müzik bilgini olan Bennaî Yakup Hanın teveccühünü kazanan ve onun sarayında bulunan kişilerdi (İsfahanî, 1382: 102). Bunlardan başka daha birçok âlim, edip ve şair, Akkoyunlu sarayında bulunmuş, Akkoyunlu hükümdarlarından himaye ve yardım görerek çalışmalarını yürütmüşlerdir. Bu çalışmalarının sonucunda da Akkoyunlu Türkmen devletinden, bazıları günümüze ulaşan bazıları ise ulaşamayan yazılı eserleri oluşturmuşlardır (Uzunçarşılı, 1984: 224-227; Hınz, 1992: 98-106).

c-) Anadolu'da Akkoyunlulara Ait Tarihi Yapılar:

1 Uzun Hasan'ın 1478'de ölümünden sonra yerine geçen Yakup Bey zamanında Akkoyunlu sarayında münşilik yaptı ve hükümdar çocuklarına lalalık hizmetinde bulundu. Onun asıl yetiştiği ilim muhiti Akkoyunlu başkentleri olan Diyarbakır ve Tebriz idi (Özcan, 2000: 485-486).

Akkoyunluların Anadolu'daki varlıklarını mühürleyen, belgeleyen en önemli eserler, şüphesiz onların vücuda getirdikleri çeşitli yapı ve kurumlardır. Bu yapı ve kurumların kuruluşu, Akkoyunluların bir Türkmen devleti olması, onların İslâm kültür dairesine mensubiyetleri ve coğrafî, tarihî, askerî şartların zorlamasıyla yakından ilgilidir. Akkoyunlulardan bazılarının mezar taşlarını koyun biçiminde yapması, onların bir Türkmen geleneğini devam ettirdiğini gösterdiği gibi[2] cami, medrese, türbe, kütüphane, tekke ve zaviye gibi eserler de Türk-İslâm kültürü çerçevesinde yaptırdıkları yapılardandır. Kale ve köprüler ise coğrafî, askerî etkenler karşısında inşa ettikleri binalar arasındadır. Burada yazının asıl konusunu teşkil eden Akkoyunlulardan kalan eserler daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Camiler

Kutluğ Bey Camii

Akkoyunlu hanedanından Tur Ali Beyin oğlu olan Kutluğ Bey'in Bayburt'un Sınur köyünde bir camii inşa ettirdiği bilinmektedir. Safevîlerin Erzurum, Bayburt, Tercan, Erzincan yörelerini çapul ve yağma ettikleri sırada köydeki Kutluğ Beyin camii de hasar görmüş ve 1550 yılında tamir edilmiştir. Camii, köy mezarlığının içinde bulunmaktadır.[3]

Ferahşad Bey Camii

Ferahşad Bey, Akkoyunlu Devleti'nin kurucusu olarak addedilen Kara Yülük Osman Bey'in oğullarından Mehmed Bey'in kolundan gelen bir Akkoyunlu beyidir.[4] Yani Uzun Hasan Beyin amcası torunu olarak görünen Korkmaz Bey'in oğludur (Yinanç, 1993: 264-265).

Ferahşad Bey Bayburt'a bağlı Pulur köyünde bir cami, bir dârüttalim, bir imarethane, bir misafirhane ve bir de hamam inşa ettirmiştir. Külliye içinde yer alan cami, 1517 yılında yaptırılmıştır.[5] Cami, Pulur köyünün doğusunda yer almaktadır. Bu yapı yüksek minareli ve kubbelidir. Mimarî üslûp bakımından Osmanlı camilerine benzemektedir. Caminin önünde geniş bir meydanlık vardır (Beygu, 1936: 252).[6] Ferahşad Bey, cami ve külliye içindeki diğer kurumların giderlerinin karşılanması için pek çok köy, mezra, arazi yanında gelir kaynağı olan binalar (musakkafat) da vakfetmiştir (Miroğlu, 1993: 189-191).[7]

Sultan Hasan Camii (Tercan Camii)

2 Abdürrahim Şerif Beygu (1936: 251), Akkoyunluların Anadolu'da ilk neşet ettikleri yer olarak gösterdiği Bayburt'un Sınur ve Pulur köylerinde inceleme gezisi yaptığı bir sırada Akkoyunlu Ferahşad Bey ahfadından İskender Bey ile görüşmüş ve İskender Beye "Hânedanınızdan bazılarının kabir taşları koyun şeklindedir. Bu ne sebebe mebni yapılmıştır?" sorusunu yönelttiğinde, İskender Bey: "Ceddimiz Türkistan içlerinden büyük bir aşiret halinde buralara gelmişti... Büyüklerimden işidirdim aşiretimizce eski bir âdet olarak büyüklerimiz öldüğünde mezar taşlarını koyun biçiminde yaparlarmış. Bu köyde eskiden kalma koyun şeklinde üç tane vardı. Bunların şimdi yerinde olmadığını söylüyorlar."

3 Abdürrahim Şerif Beygu (1936: 255) Sınur köyünde bulunan bu caminin adını Çayıryolu Camii olarak belirtmiştir. Muhtemelen Sınur köyünün adı Çayıryolu olarak değişmiştir. Cami ve minare kitabeleri için (Beygu, 1936: 256-257; Sümer, 1986: 34-35; Uzunçarşılı, 1984: 188).

4 Beygu (1936: 250,253-254), onun şeceresini Kutluğ Bey oğlu Karayülük Osman Bey oğlu Mehmed Bey oğlu Korkmaz Bey oğlu Ferahşad Bey olarak gösterir. Akkoyunlu sülalesinden gelen bu bey, Çaldıran Seferi sırasında Yavuz Sultan Selim'e yardım etmiş, Sultan Erzincan'a geldiğinde onu Otlukbeli mevkiinde karşılamış ve kuvvetleriyle birlikte ona katılarak çeşitli başarılar göstermiştir. Yavuz Sultan Selim, Ferahşad Beyin bu yardım ve muvaffakiyetine karşılık ona bazı köyleri ve çiftlikleri mülk olarak vermiştir.

5 Ferahşad Beyin Pulur köyündeki vakıflarını içeren ve kendi adına düzenlenmiş olan vakfiyesi yayınlanmıştır. Vakfiye H. 938 (M. 1532) tarihini taşımaktadır (Miroğlu, 1993: 183-204).

6 Pars Tuğlacı (1985: 49), Ferahşad Bey Camii'nden Gökçedere Camii adıyla bahseder. Köyün adı daha sonradan muhtemelen Gökçedere olarak değiştirilmiş olabileceğini ifade etmektedir.

7 1580-1581 Tarihli Erzurum Evkaf Defterinde ise Pulur köyünde Ferahşad Bey'e ait yalnız cami ve imarethâneden söz edilmekte, bu iki yapıya gelir getirecek köyler, arazi ve binalar, hasılları ile birlikte gösterilmektedir (Keleş, 2000: 47-52, 93).

Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan, Tercan bölgesine geldiğinde bu yörenin havasını ve suyunu çok beğenmiş, buraya Hasan-âbâd adıyla yeni bir şehir kurmayı düşünmüştür. Bu amaçla Tercan yöresinde öncelikle bir camii inşa ettirmiştir. Fakat Uzun Hasan 1473 yılında Osmanlı Padişahı Fatih Sultan Mehmed'e yenilince Azerbaycan'a gitmiş ve orada karar kılmıştır (Kurşun vd., 1999: 103). İşte bu yüzden Tercan havalisinde Hasan-âbâd şehri kurulamamış fakat bu şehrin nüvesi olacak ve bu düşüncenin nişanesi olarak yörede Sultan Hasan Camii kurulmuştur.

Hasan Ali Bey Camii

Hasan Ali Bey, Uzun Hasan'ın soyundan Kelkit Seraskeri Maruf Çelebi'nin oğludur. Aşağı Tercan'ın Edebük köyünde kendi adına bir camii bulunmaktadır (Miroğlu, 1993: 183).

Safa Camii

Cami, Akkoyunluların Anadolu'daki merkezleri olan Diyarbakır'da Sefa mahallesinde kurulmuştur. Camiin inşa tarihi belli olmamakla birlikte Şah İsmail'in dedesi Şeyh Cüneyd Safi'nin isteği üzerine Uzun Hasan tarafından XV. yüzyılın ortalarında yaptırıldığı tahmin edilmektedir. Cami, Şeyh Safi'ye ithafen yapıldığından Camiü's-Sâfî, sonradan da Camiü's-Sefâ adlarını almıştır (Yılmazçelik, 1995: 55). Caminin minaresi, taş bezemesi ve Kur'an ayetleriyle baştanbaşa süslüdür ve bu yönüyle cami Diyarbakır'da önemli bir özelliğe sahiptir (Sarı, 1996: 28).[8]

Hoca Ahmed Camii

Akkoyunlular dönemine ait olan cami, 1489 yılında Hacı Ahmed adında bir hayırsever tarafından Diyarbakır'da inşa ettirilmiştir. Ayn-ı Minare adını da taşıyan caminin minaresi sekiz köşeli olup tek şerefelidir. Cami genel anlamda Erken Osmanlı Camileri tipine benzemektedir (Beysanoğlu, 1990: 448). Camiye 1799 yılında bir ferraş ve 1835 yılında da bir hatip ataması yapıldığı bilinmektedir (Yılmazçelik, 1995: 58).

Nebi Camii (Peygamber Camii)

Diyarbakır'da Dağ Kapısı yakınlarında kurulu olan cami, Akkoyunlu dönemi eseri olup XV. yüzyılda yapılmıştır. Caminin kimin tarafından yaptırıldığı belli değildir. Minaresinde ve caminin değişik yerlerinde Hz. Peygamberin hadisleri yazılıdır. Bu nedenle camiye Peygamber Camii ya da Nebi Camii denilmektedir (Sarı, 1996: 27; Yılmazçelik, 1995: 59). Nebi Camii, 1960 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onarılmış ve yıkılan minaresi de aynı şekilde yeniden inşa edilmiştir (Beysanoğlu, 1990: 451-452; Sözen, 1971: 43-47).

Şeyh Matar Camii

Akkoyunlu Sultanı Kasım Bey tarafından 1500 tarihinde Diyarbakır'da yaptırılmıştır. Cami, Şeyh Mutahhar'ın kabrinin bulunduğu arsa üzerine inşa edildiği için halk dilinde Şeyh Matar Camii olarak bilinmektedir. Fakat kaynaklarda banisine binaen, Kasım Bey Camii veya Kasım Padişah Camii olarak da geçmektedir (Beysanoğlu, 1990: 456; Yılmazçelik, 1995: 60; Sarı, 1996: 28). Bu caminin yaygın olarak kullanılan adına rağmen Akkoyunlu hükümdar ailesinden birisi tarafından yaptırıldığını ve Akkoyunlular dönemi eseri olduğunun unutulmaması gerekir.

Lala Beğ Camii

8 Camiin kapısı üzerinde yer alan kitabesi için (Beysanoğlu, 1990: 448). Metin Sözen de bu camiin ve minaresinin mimari özellikleri hakkında geniş bilgi vermiştir (Sözen, 1981: 51-52).

Akkoyunlular dönemine ait olduğu düşünülen cami, Diyarbakır'da Lala mahallesinde bulunmaktadır. Yaptırıldığı dönem ve bânisi kesin olarak bilinmemekle birlikte bu camiyi Eğil Beylerinden İsfendiyar Şah Muhammed'in oğlu Lala(m) Kasım Beyin inşa ettirdiği kabul edilmektedir (Beysanoğlu, 1990: 460; Sarı, 1996: 28).[9] Küçük ve tek kubbeli olarak inşa edilen cami, mimarî üslûp açısından Akkoyunlular dönemi mimari özelliklerine yakındır (Sözen, 1981: 95-96).

Saray Hatun Camii[10]

Sara Hatun, Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan Beyin annesidir.[11] Bir ara Harput'u idare ettiği bilinen Sara Hatun burada bir cami yaptırmıştır (Sümer, 1990: 632; Ardıçoğlu, 1997: 99). Cami, Harput'ta Cemşid Hamamı'nın doğu kıyısında, şehrin büyük meydanlarından Buğday meydanının güney kısmında ilk önce mescid olarak kurulmuş, daha sonra büyük bir cami şeklinde inşa ettirilmişti (Ünal, 1989: 209). Caminin ihtiyaçlarının karşılanması için 16. yüzyılda Harput bölgesinde çeşitli gelirler ayrılmıştır. Cami çeşitli zamanlarda birçok tamirat geçirmiştir (Ünal, 1984: 184).

Mardin Kalesi İç Kale Camii

Esasen Mardin Kalesi'nde iki cami bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Kale Camii adıyla anılmakta olup Artukoğulları dönemine aittir. İkincisi ise Akkoyunlular döneminde yapılmış olup adı belirtilmemiştir. Hakkında fazla bilgi olmayan caminin, harap durumdaki minaresi üzerinde Akkoyunlu damgası bulunmaktadır (Göyünç, 1969: 93-94).

Cihangir Bey Camii

Nusaybin'de olan bu cami Mardin'de hüküm süren Akkoyunlu beylerinden Cihangir Bey tarafından inşa ettirilmiştir (Göyünç, 1969: 120).

İbrahim Bey b. Bîcan Camii

İbrahim Bey b. Bîcan'ın kim olduğu hakkında kesin bir bilgi yoksa da caminin, Mardin'in Teker mahallesinde Akkoyunlu hükümdarlarından Kasım Padişahın yeğeni İbrahim Bey tarafından yaptırıldığı düşünülmektedir (Göyünç, 1969: 108-109).

Mescitler

Bayındır Zaviyesi Mescidi

Mescid, Ahlat'ta Bayındır Kümbeti'nin bitişiğinde olup harabe şehrin batı tarafındadır. Eldeki bilgilere göre Bayındır Zaviyesi Mescidi, Akkoyunlu beylerinden Bayındır Bey tarafından yaptırılmış ve 1477 yılında tamamlanmıştır.[12] Bayındır Bey Ahlat ve yöresini ele geçirdikten sonra bu bölge kendisine yurtluk olarak verilmiş ve bölgeyi 1472

9 Yılmazçelik (1995: 61), bu caminin Çaldıran Savaşı'nda Yavuz Sultan Selim'in maiyetinde bulunan Lalam Kasım tarafından 1516-1523 tarihleri arasında yaptırılmış olabileceğini söylemektedir. Lala Kasım Beyin Akkoyunlu hükümdarlarının zamanında ümera ve mürebbi (lala) olarak tayin edildiği bilinmektedir. Bu yüzden camiyi bir Akkoyunlu dönemi eseri olarak görmek gerekir.

10 Caminin adının Sâre Hatun, Sara Hatun, Sârâ Hatun olarak değişik biçimlerde geçmesine rağmen Faruk Sümer (1990: 631-632),Türkmenlerde kadınlara Saray adının konulmasından yola çıkarak bu adın Saray Hatun olması gerektiğini belirtmiş ve caminin adını da Saray Hatun Camii olarak kabul etmiştir.

11 "Saray Hatun, Akkoyunlu Kutluğ Beyin oğullarından Pir Ali Beyin kızı ve Akkoyunlu devletinin kurucusu Kara Yülük Osman Beyin yeğeni idi. Saray Hatun, Osman Beyin en büyük oğlu Ali Bey ile evlendirilmişti. Bu evlilikten de Hasan Bey (Uzun Hasan), ağabeyi Cihangir ve diğer kardeşleri doğmuştur." (Sümer, 1990: 632).

12 Bayındır Bey, Akkoyunlu Kara Yülük Osman Beyin oğullarından ve Uzun Hasan'ın amcalarından Murad Bey oğlu Rüstem'in oğludur (Sümer, :1986: 469).

yılından 1481 tarihine kadar idare etmiştir. Mescidin yapım tarihi de Bayındır Beyin bu idareciliği dönemine rastlar (Sümer, 1990: 62).

Balıklı Mescidi

Günümüzde mevcut olmayan mescit, Diyarbakır'da Hindibaba kapısı güneyinde, Anzele suyunun yanında kurulmuştu. Bahçesinde havuzu bulunmakta idi. Bu mescid Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan tarafından yaptırılmıştı (Beysanoğlu, 1990: 463; Yılmazçelik, 1995: 67; Sarı, 1996: 34).

Hamza Bey Mescidi

Mescid, Akkoyunlu Hamza Bey (1434-1444) tarafından Diyarbakır'da İç Kale'de yaptırılmıştır (Beysanoğlu, 1990: 462; Sarı, 1996: 34). Mescid Birinci Dünya Savaşı sırasında yıkılmış olduğundan günümüzde mevcut değildir (Yılmazçelik, 1995: 67).

İzzeddin Mescidi

Diyarbakır'da Akkoyunlular döneminde yaptırıldığı sanılan mescid, Yoğurt Pazarı'ndan Fatih Paşa Camiine giden sokağın sonunda bulunuyordu. Günümüzde mevcut değildir (Yılmazçelik, 1995: 70).

İbrahim Bey Mescidi

Mescit, Diyarbakır'da İbrahim Bey mahallesinde bulunmaktadır. Kurucusu Akkoyunlu beylerinden Kasım Padişahın yeğeni İbrahim Beydir. Caminin vakfiyesi vardır. Vakfiyeye göre bu mescide bazı taşınmaz mallar, gelir getirmek üzere vakfedilmiştir.[13]

Kaşık Budak Mescidi

Diyarbakır'da Kaşık Budak mahallesinde Çimşit Hamamı'nın karşısında, Dağ kapısı yakınlarında kurulmuştur. Kurucusu kesin olarak belli olmamakla birlikte Akkoyunlular dönemi eseri olduğu bilinmektedir (Beysanoğlu, 1990: 464; Yılmazçelik, 1995: 71; Sarı, 1996: 35).

Tacettin Mescidi

Diyarbakır'da Tacettin mahallesinde Melik (Melek) Ahmet Paşa hamamı yakınındadır. Eserin kurucusu ve yapılış tarihi belli değildir. Bununla birlikte eser, bir Akkoyunlu yapısı olarak mütâlaâ edilmektedir (Sarı, 1996: 34-35).

Hacı Büzürg Mescidi

Diyarbakır'ın Hacı Büzürg mahallesinde bulunan mescidin yapılış tarihi ve bânisi bilinmemektedir. Eser, mimarî üslûp ve özellikleri açısından bir Akkoyunlu eseri olarak kabul edilmektedir (Sözen, 19..: 105-106).

Ferahşad Bey Mescidi

Tapu tahrir kayıtlarında Bayburt'ta Ferahşad Bey adına bir mescit ve Ferahşad Bey Mescidi adıyla da bir mahalle bulunduğu bilinmektedir (Miroğlu, 1993: 188). Mescidin Ferahşad Bey tarafından kurulup kurulmadığı kesin olarak belli değildir. Ancak hem mescide hem de mahalleye Ferahşad Bey adının verilmesi bu yapının Akkoyunlu hanedanına ait bir yapı olduğunu kuvvetlendirmektedir.

Medreseler

13 Bu mescidi Artuklu dönemi eseri olarak göstermiştir ve 1842 yılında Kadı, Sadaka ve Suvaykiyye hamamlarının bu mescidin vakıflarından olduğunu belirtmiştir (Yılmazçelik, 1995: 73).

Süleyman Bey Medresesi

Medrese, Bayburt'un Pulur köyünde Akkoyunlu sülalesinden Ferahşad Beyin külliyesi dâhilindeki yapılardan caminin karşısında kurulmuştu. Kurucusu ise yine Akkoyunlu ailesinden bir kişi olan Süleyman Beydir (Beygu, 1936: 252).

Şah Sultan Hatun Medresesi

Akkoyunlu hanedanından İbrahim Beyin hanımı Şah Sultan tarafından Mardin'de Teker (eski adı Tekke) mahallesinde İbrahim Bey Camii'nin yanında yaptırılmıştır (Göyünç, 1969: 118). Medresenin XV. yüzyılın sonu veya XVI. yüzyılın başlarında yapıldığı tahmin edilmektedir (Tuğlacı, 1985: 243).

Meydan Medresesi

XV. yüzyılın ikinci yarısında Hakkâri bölgesine Akkoyunlular hâkim olmuşlardır. Akkoyunluların bölgedeki hâkimiyetlerini gösteren en güzel eser, 1472 yılında yapılmış olan Meydan Medresesi'dir. Yapı günümüzde, Medrese mahallesinde bulunmaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından aslına uygun olarak restore edilmiştir (Tuncel, 1997: 243).

Şeyh Safa Medresesi

Medrese, Diyarbakır'da Safa Camii külliyesi içerisinde yer almaktadır. Medresenin yapım tarihi ve kurucusu belli olmamakla birlikte, camiyle olan bağlantısından dolayı yapı XV. yüzyılın ikinci yarısına, Akkoyunlular dönemine tarihlendirilmektedir (Sözen, 1981: 114).

Kasım Padişah Medresesi

Birinci Dünya Savaşı'na kadar faaliyetini sürdüren medrese, Mardin şehrinin güney batısında ve dışındadır. Yapıyı, Akkoyunlu hanedanından Mardin'de ve Diyarbakır'da saltanat süren Kasım b. Cihangir'in yaptırdığı sanılmaktadır (Göyünç, 1969: 116).

Sıbyan Mektepleri

Ferahşad Mektebi (Darüttalim)

Esasen Ferahşad Beyin Bayburt'un Pulur köyünde yaptırdığı Sıbyan Mektebi hakkında kaynaklarda pek bilgi yoktur. Bu konuda esas bilgi veren kaynak Ferahşad Beyin Pulur köyündeki vakıflarını içeren vakfiye senedidir (Miroğlu: 1993: 194-202). Vakfiyeye göre Ferahşad Bey, Pulur köyündeki külliyesi içinde bir de Sıbyan Mektebi (Darüttalim) yaptırmıştır. Bu mektebi yetim çocukların okuması için kurduğunu ve vakfettiğini belirtmiştir.[14] Vakfiyedeki bilgilere göre mektep caminin karşısında yer alıyordu (Miroğlu, 1993: 195).[15]

Zaviyeler

14 Vakfiyede darüttalim ile ilgili konu şöyle geçmektedir. "...Bayburd kazasının Pulur karyesinde güzel bir cami ve bu camiye bitişik sağlam bir imaret ve camiin karşısında yetim çocuklara Kur'an talimi için gayet güzel bir Darüttalim bina etti..." (Miroğlu, 1993: 195). 1580-1581 tarihli Erzurum Evkaf Defterinde yalnızca cami ve imaretten bahis vardır. Mektep, zaviye ve misafirhâneyle ilgili bir bilgi yoktur. Belki külliye yapılarının tamamı için imaret kelimesi kullanılmış olabilir.

15 Beygu (1936: 246,252), eserinde Ferahşad Bey Camii'nin karşısında aynı aileden Süleyman Beyin beş hücreli bir medresesini göstermektedir. Beygu'nun eserinin bir başka yerinde de "Zaviye-i camii-i şerif ve medrese-i münif Gazi Ferahşad Bey der karye-i Pulur" yazar. Acaba Beygu'nun caminin karşısında gördüğü Ferahşad Beyin yaptırdığı mektep mi, yoksa sonradan yapılmış veya mektep iken medreseye çevrilmiş bir yapı mıdır? Şimdilik bu konuda kesin bir bilgi elimizde yoktur.

Tur Ali Bey Zaviyesi

Akkoyunlu ailesinin Anadolu'da bilinen ilk temsilcilerinden olan Tur Ali Bey Bayburt'un Sınur köyünde doğmuş ve Erzincan'da da ölmüştür. Kaynaklardaki bilgilere göre Tur Ali Bey hayatta iken Erzincan'da bir zaviye yaptırmış ve bu zaviyeye gelir kaynakları vakfetmiştir. İlgili dönemde Rum Saray köyü bu zaviyenin gelir kaynağı olarak görülüyor. Zaviyede bir postnişin ve bir de zaviyedar görevliydi (Beygu, 1936: 249).

Selçukşah Hatun Zaviyesi

Zaviyenin nerede olduğu belli değildir. Fakat eldeki bilgilere göre Uzun Hasan'ın eşi ve Sultan Yakup'un annesi olan Selçukşah Hatun bir zaviye yaptırmıştır. Bayburt'a tâbi Balahur köyünün bir bölümü bu zaviyeye meşrut kılınmıştır. Zaviyede o dönemde meşihat görevini yürüten bir de görevli bulunmaktaydı (Beygu, 1936: 246).

Veled Bey Zaviyesi

Erzincan'da Akkoyunlu beylerinden Veled Bey tarafından yaptırılmıştır. On altıncı yüzyılda meşihat ve tevliyet görevleri yürütülmekte olup bu dönemde faal bir zaviye olduğu anlaşılmaktadır (Miroğlu, 1993: 153).

Uğurlu Mehmed Bey Zaviyesi

Uzun Hasan'ın oğlu ve Fatih Sultan Mehmed'in damadı olan Uğurlu Mehmed Bey tarafından yaptırılmış olmalıdır. Erzincan'da bulunan zaviye, buraya ayrılan vakıf gelirleriyle on altıncı yüzyılda faaliyetini devam ettirmekte idi (Miroğlu, 1993: 152).

Cihangir Bey Zaviyesi

Zaviye, Mardin şehrinin güneybatısında, Kasım Padişah Medresesi'nin yanında bulunuyordu. Zaviyenin bânisi Akkoyunlu hükümdarlarından Cihangir Bey (1444-1469)'dir. Zaviye on altıncı yüzyılda faal bir durumda idi (Göyünç, 1969: 120).

Hamza-i Kebir Zaviyesi

Mardin'in Savur kapısı dışında, Meydan Başı mevkiinde bulunmakta idi. Kurucusu ise Akkoyunlu Kara Yülük Osman Beyin oğlu Hamza Bey'dir. Zaviyenin 1438-1439 tarihinde inşa edildiği kitabesinden anlaşılmaktadır. Zaviye günümüzde mevcut değildir (Göyünç, 1969: 120).

Hamza-i Sagir Zaviyesi

Zaviyeyi Akkoyunlu hükümdarlarından Cihangir Bey oğlu Hamza Bey'in yaptırdığı düşünülmektedir. İçerisinde bir de mescit bulunduğu tespit edilen zaviye, Mardin'de Meydanbaşı mevkiinde bulunuyordu. Zaviyenin yapım tarihi ise 1474'tür. Zaviye, kendisine bırakılan vakıf gelirleriyle on altıncı yüzyılda görevini yürütüyordu (Göyünç, 1969: 121).

Baba Mahmud Zaviyesi

Baba Abdurrahman adı ile meşhur olan bu zaviyenin Mardin'de şehir dışında bulunduğu bilinmektedir. Bu zaviyenin yeri ve kurucusu hakkında kesin bir bilgi yoksa da Kitab-ı Diyarbekriyye'ye göre Baba Abdurrahman adlı bir derviş, Akkoyunlular ile beraber Mardin havalisinde ve Akziyaret köyünde bulunmuştur. Mardin'de Akkoyunlular devrinden pek çok eser kaldığı düşünülürse, hem Baba Abdurrahman ile zaviye arasında bir münasebet kurulabilir, hem de bu yapının Akkoyunlular döneminden kaldığı söylenebilir (Göyünç, 1969: 121).

Hasan Padişah (Balıklı) Zaviyesi

Günümüzde yıkılmış olan zaviye, Diyarbakır'da Balıklı Mahallesinde ve Balıklı Mescidi'nin yanında kurulmuştu (Beygu, 1936: 466). Diyarbakır dış kalesinin kuzey batı köşesinde bulunan bu yapı, Uzun Hasan tarafından XV. yüzyılda Balıklı Mescidi ile birlikte inşa edilmiş olmalıdır.[16] Diyarbakır'da XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar faaliyetini sürdürdüğü bilinen zaviye, bu dönemden sonra harap olmuş olmalıdır (Yılmazçelik, 1995: 79).

Safa Tekkesi

Tekke, Diyarbakır'da bir külliye sistemi içinde yapılmış yapılardan Safa Camii yakınında idi. Külliyedeki cami, medrese ve tekke binalarının Uzun Hasan tarafından yaptırıldığı kabul edilmektedir (Beygu, 1936: 466).

İbrahim Bey Zaviyesi

Zaviye, Diyarbakır'da Dağ kapısı dışında şimdiki Vali Konağı'nın bulunduğu yerde idi (Yılmazçelik: 1995: 79). Zaviyenin kurucusu ise Akkoyunlu Kasım Padişahın yeğeni İbrahim Beydir.[17] Zaviyenin 19. yüzyılda Diyarbakır'ın en önemli ve itibarlı zaviyelerinden biri olduğu belirtilmiştir (Yılmazçelik: 1995: 79).

Bayındıriyye Zaviyesi

1530 tarihli Muhasebe defterinde "vakf-ı zaviye-i bayındıriyye der vilayet-i Hasankeyf" olarak yazılan bir vakıf kaydı bulunmaktadır. Bu kayda dayanarak Hasankeyf'te Uzun Hasan'ın oğlu olan Zeynel Beyin[18] bir zaviye inşa ettirdiği düşünülmektedir.

Hasankeyf'te bir de Zeynel Beyin türbesi bulunmaktadır. Kitabesi, bu türbenin Uzun Hasan'ın oğlu Zeynel Beye ait olduğunu göstermektedir. Bu bilgi ışığında yapı XV. yüzyılın ikinci yarısında yapılmış olmalıdır. Ayrıca yapı, Akkoyunluların Hasankeyf'te bıraktıkları tek ve en önemli eser durumundadır (Zengin, 1994: 111).[19]

İmarethâneler

Ferahşad Bey İmareti

Ferahşad Bey, Bayburt'un Pulur köyünde inşa ettirdiği külliyesinin içinde bir de imarethâne yaptırmıştır. Altı odası bulunan imaretin, un ambarı, fırını, mutfağı, mahzeni ve misafirlerin hayvanlarına mahsus ahırı bulunmaktaydı. İmarethâne, Ferahşad Bey Camii'nin

16 1530 tarihli Muhasebe defterinde Vakf-ı Zaviye-i Hasan Padişah başlıklı bir bölüm yer almakta ve burada zaviyeye ait olan köyler ve gelirleri ile zaviyedeki görevlere ayrılan miktarlar belirtilmiştir (998 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Diyar-i Bekr Ve Arab ve Zülkâdiriyye Defteri -1530, 1998: 318).

17 Beygu, Tapu kayıtlarında İbrahim Bey zaviyesi kaydını gördüğünü fakat zaviyenin yerinin bilinmediğini belirtir. Yılmazçelik de Zaviyenin yerini belirtirken bunun Akkoyunlu İbrahim Beyin zaviyesi olduğunu belirtmemiştir. 1530 tarihli Muhasebe defterinde İbrahim Bey zaviyesine ve mescidine ait şöyle bir kayıt bulunmaktadır. "Vakf-ı zaviye-i İbrahim Bey ...der bîrun-ı şehr ve mescid Enderun-ı şehr." (998 Numaralı Muhasebe Defteri, 1998: 321). Görüldüğü üzere şehrin dışında İbrahim Beye ait olan bir zaviye ve şehir içinde bir mescid kaydı bulunmaktadır. Bu kayıtlar hem mescidin hem de zaviyenin bu kişiye ait olduğunu göstermektedir.

18 Beygu (1936: 466), 1568 Tarihli Diyarbakır Mufassal Defterinden yapılan bir çalışmaya dayanarak bu defterde "Vakf-ı zaviye-i Bayındıriyye (diğer adı Zeyneliyye)" olan vakıf kaydından hareketle Uzun Hasan'ın torunu Zeynel Beyin de bir zaviye yaptırdığını fakat Zeynel Beyin zaviyesinin nerede olduğunu tespit edemediğini belirtmiştir. Beygu'nun, Uzun Hasan'ın oğlu olan Zeynel Beyi sehven torunu olarak gösterdiğini düşünüyoruz. Çünkü Akkoyunlu şeceresinde Zeynel Bey, Uzun Hasan'ın oğullarından biri olarak geçmektedir (Yinanç, 1993: 264-265). Yukarıda bahsi geçen Bayındıriyye Zaviyesi Uzun Hasan'ın oğlu Zeynel Beye ait olmalıdır.

19 Faruk Sümer (1990: 638), Hasankeyf'teki Zeynel Bey türbesinin, Uzun Hasan'ın oğlu Zeynel Beye ait olamayacağını belirtir. Fakat Hasankeyf'te Zeynel Beye ait bir de zaviyenin bulunması, bu türbenin de Zeynel Beye ait olduğu ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Ya da buradaki türbe, Zeynel Beyin anısına hürmeten yapılmış bir eser de olabilir.

bitişiğinde bulunuyordu. Ferahşad Bey, imarethânenin işlerini yürütebilmesi için görevliler tayin etmişti (Miroğlu, 1993: 187). Ayrıca bu imarethânenin giderlerinin karşılanması için de birçok gelir bırakılmıştı (Keleş, 2000: 93).

Cihangir Bey İmareti

Uzun Hasan'ın kardeşi Cihangir Bey, Mardin'de yaptırdığı hastanenin yanında bir imarethâne ile bir misafirhâne inşa ettirmişti. İmarethâne Babül-Hammare mahallesinde bulunuyordu. İmarethâneden günümüzde bir iz yoktur (Göyünç, 1969: 99). 1474 yılında Kıbrıs'tan Tebriz'e gitmek üzere Mardin'den geçen Barbaro adlı seyyah, bu misafirhânede konaklayıp imarethâneden yemek yemiştir (Hınz, 1992: 95-96).

Kütüphaneler

Uzun Hasan Kütüphanesi

Uzun Hasan'ın Anadolu'daki egemenlik yıllarında bir kütüphane kurduğu bilinmektedir (Uzunçarşılı, 1984: 198). Osmanlılar, Uzun Hasan ile yaptıkları Otlukbeli Savaşı'nı kazanması üzerine, Uzun Hasan'a ait olan yüzlerce ciltlik el yazması kütüphanesini ele geçirmişlerdir (Hınz, 1992: 99).

Kasım Bey Kütüphanesi

Mardin'de bir medresesinin olduğunu bildiğimiz Kasım Bey[20] yine bu şehirde bir de kütüphane kurdurmuştur (Uzunçarşılı, 1984: 226). Medrese ve kütüphane aynı dönemde kurulmuş olmalıdır.

Darphâne

Uzun Hasan Darphânesi

Uzun Hasan, devletinin yalnız siyaset, ilim ve kültürü ile uğraşmamış ayrıca mali ve ekonomik konular üzerinde de durmuştur. Bu amaçla, Erzincan'da Celaleddin Rumi'nin oğlunun gömülü bulunduğu Erzincan Mevlevihânesi'nin yakınında bir darphâne yaptırmıştır (Hınz, 1992: 99).

Şehirlerdeki Bazı Bayındırlık Faaliyetleri (Kale-Köprü Yapım ve Onarımları)

Hasan Kale

Pasinler'de bulunan kalenin yapım tarihi eskidir. Fakat Uzun Hasan Pasinler'i ele geçirince burada bulunan kaleye önem vermiş ve bu kaleyi baştanbaşa surlarla çevirtmiştir. İşte bu onarım ve Uzun Hasan'ın adından dolayı bu kaleye Hasan Kale adı verilmiştir (Beygu, 1936: 205-206).

Uzun Hasan yukarıda bahsedilen kaleden başka, Nahçivan, Koyulhisar, Erzurum ve Selmas kalelerini de tamir ve ıslah ettirmiştir (Hınz, 1992: 99). Ayrıca Uzun Hasan Bey zamanında Harput Kalesi'nin de tamir ettirildiği bilinmektedir (Ardıçoğlu, 1997: 98; Ünal, 1989: 22). Uzun Hasan'ın dedesi Kara Yülük Osman Bey de 1402-1403 yıllarında Ergani kalesini tamir ettirmiş ve kale anahtarını kasabaya hediye etmiştir (Beygu, 1936: 439).

Diyarbakır kalesinin ise bazı bölümleri 1449 tarihinde Sultan Cihangir Bey ve bazı bölümlerinin ise 1456-1460 tarihleri arasında Uzun Hasan tarafından onartıldığı kitabelerinden bilinmektedir (Beygu, 1936: 439).

20 Mardin'de hüküm süren Cihangir Beyin oğludur.

Bayındır Köprüsü

Ahlat'ta harabe şehirden göle akan bir dereyi doğu-batı yönünde geçen tek gözlü küçük bir köprüdür. Kitabesi olmadığı için yapım tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Fakat üzerindeki bazı şekil ve işaretlerden hareketle köprünün, Ahlat'ta idarecilik yapan ve burada bir mescid ile kümbeti bulunan Akkoyunlu Bayındır Beye ait olduğu sanılmaktadır. Bu durumda köprü XV. yüzyılın ikinci yarısında yapılmış olmalıdır. Köprü günümüze kadar ulaşabilmiştir (Kılıç, 1999: 132).

Uzun Hasan Köprüsü

Yukarıdaki köprüden başka Akkoyunlular dönemine ait olan bir köprü daha vardır. Bu köprü, Erzurum'un kuzeyinde, Fırat üzerinde yapılmış olan taş köprüdür ve Uzun Hasan'a aittir. Bu köprü Akkoyunluların Gürcüler üzerine yaptığı seferleri kolaylaştırmıştır (Hınz, 1992: 97).

Türbeler

Anadolu'da Akkoyunlu hanedanına ait olan türbeler de şunlardır.

Bayburt'un Sınur köyünde Tur Ali Beyin oğlu Kutluğ Beyin türbesi, (Beygu, 1936: 255). Ahlat'ta Akkoyunlu Bayındır Beyin kümbeti,(Kılıç, 1999: 127). Hasankeyf'te Uzun Hasan'ın oğlu Zeynel Bey türbesi,(Zengin, 1994: 111). Mardin'de Sultan Kasım Bey ve Cihangir Bey türbeleri,(Tuğlacı, 19..: 241-243). Erzincan'da Tur Ali Bey kabri ve Bayburt'un Pulur köyünde de Korkmaz Beyin kabri bulunmaktadır (Beygu, 1936: 249-252). Diyarbakır vakıfları arasındaki bir kayıtta da "türbe-i Pir Ali Bey Bayındır" bilgisi bulunmaktadır (998 Numaralı Muhasebe Defteri, 1998: 323). Fakat bu kişinin kimliği, türbenin esasta kime ait olduğu ve yeri tam olarak tespit edilememiştir.[21]

Sonuç olarak; Anadolu'nun doğusunda hâkimiyet kuran ve Doğu Anadolu'nun en ücra bölgelerine kadar giderek buralara Oğuz/Bayındır Türkmenlerini yerleştiren Akkoyunlular, hâkim oldukları bölgelerde yalnız siyasî teşkilâtlar kurmamışlar, dinî, sosyal ve kültürel eserler de meydana getirmişlerdir. Yukarıdaki incelemede görüldüğü üzere Anadolu'da Akkoyunlu Türkmenlerinden kalan birçok tarihî yapı ve eser bulunmaktadır. Bu eserlerin bazıları günümüze kadar ulaşamamış olsalar dahi tarih içerisinde bölgenin, eğitim, kültür, sosyal ve siyasi gelişiminde önemli roller oynamış ve Anadolu'nun fethinden başlayarak diğer Türk devletleri ve beylikleriyle beraber Anadolu'nun Türkleşmesine önemli katkıda bulunmuşlardır.

21 Esasen Akkoyunlu hanedanında birden fazla Ali Bey vardır. Akkoyunlu şeceresinde Pir Ali olarak yalnızca Kutluğ Beyin oğlu (Kara Yülük Osman Beyin biraderi) gözükmektedir. Yukarıdaki kayıtta geçen Pir Ali bu kişi olabilir mi emin değiliz. M.Halil Yinanç, Pir Ali hakkında şu bilgileri verir. Timur'un Ankara seferi sonrasında elde ettiği ganimetin bir kısmını doğuya göndermiş fakat Kara Yülük Osman Beyin biraderleri gönderilen bu ganimeti zapt ile ele geçirmeye çalışmışlardır. Timur, bunu duyunca Kara Yülük Osman Beyin biraderleri Ahmet ile Pir Ali'yi yakalatmış ve hapsetmiştir. Bundan sonra bu iki kardeşten söz edilmediğine göre muhtemelen bunlar salıverilmemişlerdir. (Yinanç: 1993: 255). Bu olaydan sonra Timur'un Diyarbakır'ı Kara Yülük Osman Beye emaret olarak vermiştir. Pir Ali bu dönemde ölmüş ya da öldürülmüş ise kardeşi Kara Yülük Osman Bey tarafından Diyarbakır'a gömülmüş olabilir.

KAYNAKLAR

998 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Diyar-i Bekr Ve Arab ve Zülkâdiriyye Defteri-1530. (1998). C. I, Ankara.(200 Numaralı Tahrir Defterinde Amid ve Vakıflarının Tıpkı Basımı).
ARDIÇOĞLU, Nureddin. (1997). Harput Tarihi, Ankara.
BARBARO, Josaphat. (2005). Anadolu'ya ve İran'a Seyahat, Çeviri ve notlar: Tufan Gündüz. İstanbul.
BARKAN, Ömer Lütfi. (1980). "Osmanlı Devrinde, Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan Beye Ait Kanunlar". Türkiye'de Toprak Meselesi, Toplu Eserler I, İstanbul.
BEYGU, Abdürrahim Şerif. (1936). Erzurum, Tarihi, Anıtları, Kitabeleri, İstanbul.
BEYSANOĞLU, Şevket. 1990). Anıtları ve Kitabeleri İle Diyarbakır Tarihi, C. II, Ankara.
Ebu Bekr-i Tihranî. (2001): Kitab-ı Diyarbekriyye, Çev: Mürsel Öztürk. Ankara.
Evliya Çelebi Seyahatnamesi. (1999): II. Kitap-Topkapı Sarayı Bağdat 304 Yazmasının Trankripsiyonu-Dizini, haz: Zekeriya KURŞUN, Seyit Ali KAHRAMAN, Yücel DAĞLI. İstanbul.
Fazlullah İbn-i Ruzbehan Huncî İsfahanî. (1382). Tarih-i Alem Arâ-yı Eminî, Tashih: Muhammed Ekber Aşık. Tahran.
GÖYÜNÇ, Nejat. (1969). XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı, İstanbul.
HINZ, Walther. (1992): Uzun Hasan ve Şeyh Cüneyd, çev: Tevfik Bıyıklıoğlu. Ankara.
KELEŞ, Hazma. (2000). Hicri 988 (M: 1580-1581) Tarihli Evkaf Defterine Göre Erzurum Vakıfları, Ankara.
KILIÇ, Orhan. (1999). XVI. Yüzyılda Adilcevaz ve Ahlat (1534-1605), Ankara.
MİROĞLU, İsmet. (1993). "Akkoyunlu Beylerinden Ferruhşad Bey'in Vakfiyesi". Türk Tarih Belgeleri Dergisi, Ankara.
ÖZCAN, Abdülkadir. (2000). "İdris-i Bitlisî". TDV. İA. C. 21, İstanbul.
SARI, İbrahim. (1996). Şehrimiz Diyarbakır, İstanbul.
SÖZEN, Metin. (1971). Diyarbakır'da Türk Mimarisi, İstanbul.
SÖZEN, Metin. (1981). Anadolu'da Akkoyunlu Mimarisi, İstanbul.
SÜMER, Faruk. (1986). "Ahlat Şehri ve Ahlatşahlar". Belleten, 197, Ankara.
SÜMER, Faruk. (1986). "Akkoyunlular". Türk Dünyası Araştırmaları, İstanbul.
SÜMER, Faruk. (1989). "Akkoyunlular". TDV. İA, C. II, İstanbul.
SÜMER, Faruk. (1990). Doğu Anadolu'da Moğol ve Türkmen Devirlerine Ait Bazı Tarihi Yapılar Hakkında Düşünceler". Belleten, C. LIV, 210,Ankara.
SÜMER, Faruk. (1990). Selçuklular Devrinde Doğu Anadolu'da Türk Beylikleri, Ankara.
TUĞLACI, Pars. (1985). Osmanlı Şehirleri, İstanbul.
TUNCEL, Metin. (1997). "Hakkârî". TDV. İA. C. 15, İstanbul. UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı. (1984). Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri, Ankara.
ÜNAL, Mehmet Ali. (1984). "Osmanlı İmparatorulğu'nda Vakıf ve 16.Yüzyılda Harput'taki Vakıflar". II. Vakıf Haftası (Konuşmalar-Tebliğler), Ankara.
ÜNAL, Mehmet Ali. (1989). XVI. Yüzyılda Harput Sancağı (1518-1566),Ankara.
YILMAZÇELİK, İbrahim. (1995). XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır(1790-1840), Ankara.
YİNANÇ, Mükrimin Halil. (1993). "Akkoyunlular". İA, C. I, MEB, İstanbul.
ZENGİN, Burhan. (1994). Hasankeyf Tarihi ve Tarihi Eserleri, Ankara.